

## “DÖNÜŞEN EBEVEYNLİK”: COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE YAŞLI BİREYLERİN ÖZNEĞİ ÜZERİNE ANTROPOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

“TRANSFORMING PARENTING”: AN ANTHROPOLOGICAL EVALUATION OF  
THE SUBJECTIVITY OF OLDER ADULTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Seher ÇATALOĞLU\*

**ÖZ:** Bu çalışmada COVID-19 pandemisi sırasında yaşlı bireylere yönelik ortaya çıkan yeni ebeveynlik biçimleri antropolojik bir çerçevede ele alınmaktadır. Pandemi sürecinde yaşlı bireylere yönelik olarak gelişen korumacı tutumların, onların öznelliklerini zedeleyen, çocuklaştırıcı ve denetleyici bir pratik haline geldiği gözlemlenmiştir. Alan araştırmasında elde edilen bulgular, bu sürecin sağlıkla ilgili olduğu kadar yaşlı bireylerin toplumsal konumları ve özne olarak algılanış biçimleri açısından da dönüşüm yarattığını göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmada yaşlılara yönelik korumacı yaklaşımların birer tahakküm aracına dönüşebilme potansiyeli ile bireyin kendi kararlarını verme hakkının arka plana itilmesi sorgulanmaktadır. Çalışmada ileri sürülen “dönüşen ebeveynlik” kavramı, pandemi sürecinde ebeveyn-çocuk rollerinin tersine dönmesini ve yaşlı bireylerin, çocuklarının denetleyici pratikleri aracılığıyla bir tür çocuklaştırılmış konuma itilmesini tanımlamaktadır. Bu kavramsallaştırma, yaşlılık deneyiminin kültürel ve toplumsal boyutlarını görünür kılarak, yaşlılığa dair klişe imgelerin toplumsal söylemler yoluyla pekiştirildiğini anlamaya yönelik bir çözümlemedir. Bu çalışma, İstanbul’un Kadıköy ilçesinde yaşayan, üniversite mezunu, 65 yaş üstü bireylerle yürütülmüş, 2020–2023 yılları arasında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış sorularla yürütülen görüşmeler yoluyla ve katılımlı gözlem tekniklerine dayanan etnografik saha araştırması aracılığıyla şekillenmiştir. Toplamda 40 katılımcıyla yapılan görüşmeler, pandemi döneminde yaşlılık deneyiminin gündelik hayatta nasıl yeniden anlam kazandığını anlamaya yönelik yorumsamacı bir paradigmayla değerlendirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Yaşlı Yetişkinler, COVID-19, Ebeveyn, Dönüşen Ebeveynlik, Yaşlılık

**ABSTRACT:** This study explores the new forms of parenting that emerged toward older adults during the COVID-19 pandemic within a cultural and interpretive framework. It was observed that the protective attitudes directed at older adults throughout the pandemic often took the form of infantilizing and controlling practices, thereby undermining their subjectivity and autonomy. Findings from the field research indicate that this process not only impacted the health of older adults but also transformed their social positions and the ways in which they are perceived as subjects. The study critically questions how ostensibly protective approaches may function as mechanisms of domination, marginalizing the individual's right to make autonomous decisions. The concept of “transforming parenting” is introduced to describe the reversal of parent-child roles during the pandemic, in which adult children increasingly imposed control over their aging parents, effectively positioning them in infantilized roles. This conceptualization provides an analytical lens through which to examine how stereotypical images of old age are socially reinforced and reproduced through dominant discourses. The study is based on ethnographic fieldwork carried out between 2020 and 2023 with university-

\* Dr.-Bağımsız Araştırmacı/Ankara-sehercataloglu@gmail.com (Orcid: 0000-0001-5783-1794)

*educated individuals aged 65 and over, residing in the Kadıköy district of Istanbul. Data were collected through semi-structured interviews and participant observation. Interviews conducted with a total of 40 participants were analyzed through a hermeneutic paradigm, aiming to understand how the experience of old age was redefined in the context of everyday life during the pandemic.*

**Keywords:** Older Adults, COVID-19, Parenthood, Transforming Parenting, Ageism

## Giriş

Küresel salgın 2020 yılının Mart ayında ilan edilmiştir. Bu tarih insanlığın var oluşuna ilişkin biyolojik bir tehdidin yanı sıra toplumsal ilişkiler, etik öncelikler ve gündelik pratikler açısından da kırılma yaratan bir dönemece işaret etmektedir. Bu dönemde dünya nüfusunun hareketi kısıtlanmıştır ve pandemi nedeniyle dünyadaki birçok kişi yaşam tarzını değiştirmek zorunda kalmıştır. Küresel salgından her yaş grubundan insan etkilense de yaşlı bireyler gerek medikal söylemlerde gerekse kamusal alanda kırılma ve korunması gereken bir toplumsal grup olarak ayrı konumlandırılmışlardır. COVID-19 salgını, yaşlı bireylerin ayrımcılığa uğrama riskini artıran bir sürece dönüşmüştür. Ayalon’a göre, salgının başlangıcından itibaren yaşlı yetişkinlerin “asıl risk grubu” olarak sunulması, yaşa dayalı ayrımcılığı pekiştirmiştir. Bu söylem genç bireylerin kendilerini hastalıktan muaf, hatta yenilmez olarak algılamalarına neden olmuştur. Böylece, hastalık “onlara ait bir sorun değilmiş” gibi görülmeye başlanmış ve toplumsal dayanışma yerine yaş grupları arasında örtük bir mesafe oluşmuştur (Ayalon, 2020: 1222). Bu minvalde yaşlı bireylerin kamusal alanlardan öncelikli olarak çekilmeleri beklenmiştir; ancak bu çekilme, yaşlı bireylerin öznelliği üzerinde soru işaretleri yaratmıştır. Bu makale, küresel salgın sürecinde yaşlı bireylerin maruz kaldığı korumacı ebeveynlik pratiklerinin tersine dönüşe neden olduğunu ve bu dönüşümün yaşlı öznelliği üzerindeki etkilerini antropolojik bir perspektifle tartışmayı amaçlamaktadır.

Antropolojik olarak yaşlılık, biyolojik bir evreden ziyade, kültürel olarak inşa edilmiş bir konumdur. Hızla ilerleyen teknolojik dönüşümler, toplumsal değerlerin yeniden şekillenmesine yol açmış ve bu süreçte yaşlı bireyler modern toplumlarda giderek daha fazla geri planda bırakılmıştır. Aynı zamanda, yaşlılık kavramı da dönüşüme uğramış ve salt bedensel yaşlanmayı ifade eden bir biyolojik durum olmaktan çıkarak, toplumsal ve kültürel anlamlarla yüklü çok boyutlu bir hale gelmiştir (Çataloğlu, 2018:25-33). Yaşlı bireylerin toplumsal rollerini ve öznelliklerini kurma süreçlerini anlamak, bu süreci deneyimleyen aktörlerin kendi anlatılarına kulak vermeyi gerektirir. Bu bağlamda, pandemi sürecinde yaşlı bireylere yönelen “koruma” pratiklerinin, onların kendi yaşamlarına dair karar verme kapasitelerini ne şekilde gölgede bıraktığı, bu çalışmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. Koruyucu olduğu varsayılan bu yaklaşım, yaşlıları bir tür “çocuklaştırma” eğilimiyle özne konumundan dışlamaktadır.

COVID-19 salgınının gündelik hayatlara ani ve derinlemesine müdahale ettiği ilk günler, saha deneyimini zaman ve de anlam dünyası bakımından belirleyici şekilde etkilemiştir. Salgının başlangıcında itibaren yaşlı bireylerin kamusal söylemde yoğun biçimde görünürlük kazanması, çalışmanın odağını oluşturan yaşlılık temsillerine ilişkin soruları önemli hale getirmiştir. Bu çalışma, toplumda yaşlı bireylerin konumlanışını, öznellik biçimlerini ve yaşa dayalı ayrımcılığın boyutlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Salgın döneminde yaşlı bireylerin kendilerini yeterince koruyup koruyamadıkları kadar, salgının ilerleyen günlerinde, salgını yayan birer tehdit unsuru olup olmadıkları da kamuoyunda yoğun biçimde tartışılmıştır. Bu tartışmalar, meselenin sadece tıbbi risklerden ibaret olmadığını göstermektedir. Yaşlı bireylerin kamu maliyesi ve sosyal güvenlik sistemleri açısından “yük” olarak kurgulanmasına dayalı söylemlerin, kriz dönemlerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Walsh, Carney ve Ni Leime (2015), bu tür söylemlerin bireysel çeşitliliği, yerel siyasi ve ekonomi dinamiklerini ihmal ettiğini vurgulamaktadır. Benzer biçimde Estes ve diğerleri (2003), Powell (2010), Coole (2012) ve Phillipson (2013) yük söyleminin, yalnızca neoliberal bağlamlarla sınırlı kalmadığını; farklı refah rejimleri ve siyasal ideolojilerle yönetilen ülkelerde de paylaşıldığını göstermektedir. Phillipson’ın (2007) belirttiği üzere, yaşlanma politikaları çoğu zaman yalnızca teknik ve maliyet odaklı gerekçelerle meşrulaştırılırken; bireylerin çoğulluğu, yerel siyasal-ekonomik bağlamların özgünlüğü ve bu bağlamlarda etkin olan değer-temelli güçler göz ardı edilmektedir (akt.: Walsh vd., 2015:1-16). Kısacası bu süreçte, yaşlı bireylerin heterojen yapısı; farklı sınıfsal, kültürel ve sağlık temelli ihtiyaçları; politikaların uygulandığı yerel siyasal ve ekonomik koşulların kendine özgü dinamikleri, toplumsal değerler tarafından şekillenen yerel güç ilişkileri çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Pandemi döneminde bu tür söylemler, yaşlı bireylerin toplumsal sistem üzerindeki “yük olma” anlatılarıyla ilgili daha önceden var olan düşüncelerin kriz anında keskinleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu tür tartışmalar, yaşlı bireylerin toplumsal hayattaki yerini yeniden tanımlayan söylemsel bir konumlandırma biçimi inşa etmiştir. Ayrıca bu söylemler küresel salgın döneminde, tıbbi ya da politik düzlemde kalmayarak, devamında yaşlı bireylerin öznelliklerini, karar alma haklarını, gündelik yaşam pratiklerini dönüştüren sembolik bir düzenin parçası haline gelmiştir. Yaşlı yetişkinlerin pandemi sürecindeki deneyimleri, yaşa bağlı olarak uygulanan kısıtlamalarla daha da görünür hale gelmiştir. Toplumun birçok kesiminde yaşlı bireyler, yüksek ölüm riskiyle özdeşleştirildiği için bir yandan korunmaya muhtaç, diğer yandan ise kamusal alandan uzak tutulması gereken kişiler olarak algılanmıştır. Bu durum, yaşlılığın toplumsal inşasına dair yerleşik değerlerin kriz anlarında yeniden üretildiğini de göstermektedir. Bu bağlamda COVID-19 pandemisi, bir sağlık krizi olmasının yanı sıra yaşlılığa atfedilen anlamların, rollerin ve sınırların yeniden çizildiği bir kırılma anı olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın sahası, İstanbul'un Kadıköy ilçesinde yaşayan, üniversite mezunu, 65 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır. Görüşmeciler arasında belirgin bir etnik ya da dini köken farklılığı yoktur. Görüşme yapılan kişilerin cinsiyet dağılımında dengeli bir temsil sağlanmasına özen gösterilmiştir. Görüşmelerde, "teorik temeli yorumsamacılık olan niteliksel araştırma, nitel verinin oluşturulması sürecinde kullandığı tekniklerle; katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme, odak grup tartışmaları, yaşam anlatıları, vb. gibi gerçekliği temsil ettiği ileri sürülen büyük örneklem gruplarından çok, daha az sayıdaki bireylerden onların gerçekliklerinin yaşayan bir resmini oluşturmayı" hedeflemek olarak tanımlanır (Kümbetoğlu, 2005:30). Bu araştırmada da katılımcı gözlem ve yarı yapılandırılmış nitel soruların kullanıldığı veri toplama sürecinde, küresel salgın döneminde yaşlı bireylerin karşılaştıkları kısıtlamaların öznellikleri üzerindeki etkileri, gündelik yaşam pratiklerinde meydana gelen dönüşümler ve ebeveyn-çocuk rollerindeki tersine işleyiş gözlemlenmiştir.

"Dönüşen ebeveynlik" olarak kavramsallaştırılan bu durum, ebeveynlerin koruyucu rollerinden çıkıp, çocukların ebeveynleştiği ve yaşlı bireylerin çocuklaştırıldığı ilişki biçiminden bahsetmektedir. Bu çalışmada, yaşlı bireylerin pandemi sürecindeki deneyimleri sadece sağlık politikaları açısından değerlendirilmemiştir. Yaşlı bireylerin öznelliklerinin tehdit altında olup olmadığı sorusu etrafında incelenmektedir. Katılımcıların ifadeleri, "aşı olmuş, bağışıklık kazanmış kişileri hapsediyorsunuz", "bize çocuk gibi davranıyorlar", "biz kendimizi korumayı bilmiyor muyuz?" gibi sorgulamalarla, yaşlı bireylerin sadece biyolojik değil, kültürel ve toplumsal olarak da sınırlandırıldığını ortaya koymaktadır (Çataloğlu, 2024: 44, 46, 54).

Beauvoir'a göre, toplum ihtiyaçlara, işe yaraması ve görmüş geçirmişliği gibi kriterlerle, yaşlıdan gelebilecek tepkiyi de hesaba katarak, ona yerini ve yapacağı işi gösterir (Beauvoir,1970:21). Bu durumda, biyolojik alinyazısı olan yaşlılık her toplumun tarzına göre farklı bir biçimde yaşanmaktadır (Beauvoir, 1970: 21). Toplum yaşlıya yerini ve ne yapması gerektiğini bildirir; ancak bu bildiri, çoğu zaman yaşlı bireyin öznel haklarını askıya alır. Yaşlı bireylerin pandemi dönemindeki konumları, "korunan" bir nesneye indirgenmekle beraber kendi hakkında karar veremeyen bir figür olarak da yeniden kurgulanmıştır. Yaşlı bireyler kamusal alanda temsil edildiği kadar, özel alandaki ilişkilerinde de ciddi bir dönüşüm yaşamıştır.

Bu çalışma, COVID-19 pandemisinin "olağanüstü" koşullarında yeniden üretilen yaşlılık deneyimini, öznellik, bakım, kontrol ve aile içi roller bağlamında çözümlemeye çalışmakta ve "dönüşen ebeveynlik" ilişki biçimini antropolojik bir perspektiften yorumlamaktadır. Yaşlı bireylerin pandemi sürecinde çocuklaştırılmaları, bunun öznellik üzerindeki etkileri sahadan örneklerle birlikte ele alınacaktır.

## 1. Yaşlılığa Yönelik Söylemler: Korumadan Denetime

Kültürel, toplumsal ve ideolojik olarak inşa edilen yaşlılık dönemi bireyin kendi yaşamını kurma biçimlerini etkileyen, yerleşik değerlerin süzgecinden geçen bir deneyim alanıdır. Pandemi gibi olağanüstü dönemlerde bu değerler yeniden biçimlenmiş, yaşlı bireylerin öznelliği çeşitli müdahale pratikleriyle sınırlandırılmıştır. Antropolojik yaklaşımlar, yaşlılığın farklı toplumlarda farklı anlamlar taşıdığını, yaşa dair toplumsal beklentiler ve kültürel değerlerin öznellik biçimlerini doğrudan etkilediğini ortaya koyar (Aça, 2019; Beauvoir, 1970; Bulut, 2013; Çataloğlu, 2024; Löckenhoff vd., 2009; Vargün, 2022); fakat bu öznellik, çoğu zaman bireyin kendi yaşamıyla ilgili kararları belirleme kapasitesiyle değil, onun toplumsal konumuna, üretkenlik algısına ve topluma katkı potansiyeline göre şekillenir. Toplamlar, yaşlı bireylerin rollerini ve değerlerini kendi kültürel kabulleri doğrultusunda şekillendirir. Bu biçimlendirme, bireyin kendi yaşamı üzerindeki söz hakkını doğrudan etkiler. Bilhassa pandemi gibi kriz anlarında, yaşlılık sağlık söylemleri ve toplumsal sorumluluk anlatıları içinde yeniden tanımlanmıştır. Bu tanımlamaların pandemi sürecinde, yaşlı bireyin özne konumunu tehdit eder bir nitelik kazandığı gözlemlenmiştir.

Beauvoir, yaşlılığı toplumun bireye yerini ve işlevini dikte ettiği bir dönem olarak tanımlar. Ona göre toplum, yaşlı bireye ne yapması gerektiğini bildirirken onun öznelliğini kısıtlar. Yaşlılık, bu bağlamda biyolojik bir kader değil, toplumsal olarak inşa edilmiş bir durumdur (Beauvoir, 1970: 21). Pandemi sürecinde yaşlı bireylerin evde kalmalarının “zorunlu” kılınması, bu dikte halinin güncel bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda yaşlılığın her toplum tarafından kendine özgü biçimde tanımlandığını ve bireyin yaşlılıkla ilişkisinin o toplumun değer dünyasıyla kurduğu bağa göre değiştiğini de ifade edebiliriz.

Nussbaum yaşamın bazı evrelerinde bağımlılığın kaçınılmaz olduğunu kabul ederken, bu bağımlılığı etik bir değerlendirme alanına taşır. Ona göre, yaşlılık döneminde birey desteğe ihtiyaç duyabilir; ancak yardıma gereksinim duyması çocuklukla aynı düzlemde algılanmasını meşru kılamaz (Nussbaum, 2007: 25). Yaşlı bireylerin desteğe ihtiyaç duyması ile özerkliklerinin zayıfladığı varsayımı arasında kurulan örtük ilişki, karar alma hakkının meşruluğunu tartışmalı hale getirmektedir. Bu durum, yaşlı bireyin karar alma hakkının sorgulanmasına yol açmıştır. Oysa pandemi döneminde, bu sınır silikleşmiş, yetişkin çocukların ebeveynleriyle kurduğu ilişkide rollerin tersine döndüğü görülmüştür. Tam da bu noktada yaş ayrımcılığı (ageism) kavramı, toplumsal davranış ve politikaların nasıl içselleştirildiğini anlamak açısından önemlidir. Yaş ayrımcılığı dönüşen ebeveynlik biçimlerinin temelinde yatan yapısal bir eşitsizliği görünür kılar. Yaş ayrımcılığı yaşla ilgili olumsuz yargıları ve yaşlılara yönelik olumsuz klişeleri içerir (Butler, 1969; Tuncay, 2020). Butler’a (1969) göre yaşçılık (ageism), genç ve orta yaşlı bireylerin yaşlılık, hastalık ve bedensel yetersizliklere dair geliştirdiği olumsuz tutumların ötesinde, aynı zamanda

ölüm fikrine ilişkin bastırılmış kaygıları ve bu durumun yarattığı derin rahatsızlığı da kapsar. Yaşlı bireyin toplumsal, kültürel ve bireysel haklarının sistematik olarak kısıtlanması da yaş ayrımcılığına örnektir (Palmore,1999:17). Bu kısıtlama, pandemi döneminde olduğu gibi iyi niyetli koruma pratikleri aracılığıyla da gerçekleştirilebilir. Pandemi döneminde yaşlı bireylere yönelik kısıtlamalar, doğrudan bir dışlama şeklinde değil, “koruma” adı altında gerçekleşmiştir. Bu süreçte yaşlılara yönelik sokağa çıkma yasakları, evlatların ebeveynlerini dış dünyadan izole etmeye çalışmaları ya da sosyal ilişkilerinin daraltılması gibi pratikler zaman içinde yaş ayrımcılığının gündelik hayattaki görünüm biçimlerine dönüşmüştür. Pandemide gözlemlenen korumacı ebeveynlik pratikleri, yaş ayrımcılığının “koruma” adı altında nasıl yeniden üretildiğini göstermiştir. Çocukların yaşlı ebeveynlerine karşı aldığı aşırı koruyucu tutumlar, yaşlı bireyin karar alma alanını daraltırken yaşlı bireyi çocuklaştırarak, kendi yaşamıyla ilgili özerk kararlar alamayacak biriyi temsil etmiştir. Bu anlamda buradaki esas mesele, yaşlı bireyin hala bir etik fail olarak tanınıp tanınmadığı sorusudur. Yaşlı bireyler sıklıkla bedeninin yavaşlaması, dış görünüşteki değişim ve üretkenlik kaybı üzerinden çocuklaştırıcı temsillere maruz bırakılır. Bu temsiller, onların özne değil, bakıma muhtaç bir “başkası” olarak görülmesine yol açar. Bu da toplumun yaşlılığa dair yerleşik değerlerini ve anlam dünyasını açığa çıkarır. Bu bağlamda, yaş ayrımcılığının bireyin etik statüsüne, yani özerk bir özne olarak tanınıp tanınmadığına da etki ettiği görülür. Yaşlı bireyin etik bir fail olarak konumlandırılması meselesi insan onuruna yaraşır bir yaşamın imkanları bağlamında da düşünülmelidir. Nussbaum’un merkezi yetkinlikler modeli bu anlamda dikkate değer bir çalışmadır.

Nussbaum (2007: 25) insan onuruna yaraşır bir yaşamın hangi imkanları gerektirdiğini sorgular ve bu soruya, “merkezî yetkinlikler” (capabilities) olarak adlandırdığı on maddelik bir kavramsal sistemle yanıt verir. Söz konusu sistem, (1) yaşam hakkı, (2) beden sağlığı ve bütünlüğü, (3) duygular (emotions), (4) hayal gücü ve düşünce, (5) pratik akıl, (6) aidiyet / başkalarıyla ilişki kurma (affiliation), (7) diğer türlerle ilişki (bitkiler, hayvanlar ve doğal çevre), (8) oyun, (9) kişisel çevresi üzerinde denetim ve (10) politik-toplumsal süreçler üzerinde denetim başlıklarından oluşur (Nussbaum, 2000: 74-80). Nussbaum’a göre bu temel yetkinlikler, asgari adalet anlayışının ayrılmaz parçasıdır. İnsan olmanın itibarı, bireylere bu imkanları talep etme hakkı tanır (Nussbaum, 2011: 24-25). Bu hakların teminatı ise devletlerin asli görevidir; zira devletin varlık gerekçelerinden biri tam da budur (Nussbaum, 2011: 27). Pandemi deneyimi, bu teorik sistemin pratik uygulamada nasıl aşındırılabilindiğini göstermiştir. Kronolojik yaş, özellikle “65 yaş üstü” kategorisinde, kamusal politika süreçlerinde keyfi bir sınıflama aracı haline gelmiştir. Bireylerin farklı gereksinimleri ve özerklikleri göz ardı edilerek, onların yetkinlik alanları daraltıldı. Bu durum, Nussbaum’un “insan onuruna layık yaşam” ölçütleriyle açıkça gerilim yaratmaktadır. Yaşlılara ilişkin toplumsal imgeler çoğunlukla soyutlanma,

yalnızlık, bağımlılık ve yardıma muhtaçlık temaları etrafında şekillenmektedir (Akçay, 2011:83). Bu algısal örüntü, yaşlı bireylerin toplumsal dışlanma, yoksulluk ve marjinalleşme riskleriyle karşı karşıya kalarak yapısal olarak dezavantajlı bir konuma itilmesine zemin hazırlamaktadır (Bayoğlu, 2011:123). Mayer'in belirttiği üzere, kendi kendine yeterliliğin engellenmesi "dezavantajlılık"tır (URL-1: 2-3). Yaşlı bireylerin bakım süreçlerinde dış destek alma ihtiyacı, onları doğrudan "dezavantajlı" statüye indirgeyen bir toplum düzeni içerisinde anlam kazandığında, bu durum yaş ayrımcılığının yapısal bir uzantısı haline gelir. Yaşlı bireylerin destek almaya hakları vardır; ancak bu hak, onların fail ve düşünen özne olmaktan çıkarılmaları anlamına gelmemelidir. Yaşlı bireylerin çocuk gibi konumlandırılması, onların öznelliklerinin elinden alınmasına yol açar. Bu yaklaşım, yaşlılık deneyiminin çoğul ve öznel boyutlarını göz ardı ederek onu tekil ve pasif bir durum olarak varsayar. Oysa her yaşlı birey aynı sağlık koşullarına, aynı dayanıklılığa ya da aynı bakım ihtiyacına sahip değildir. Pandemi sürecinde "65 yaş üstü" etiketi altında yapılan genellemeler, bireysel farklılıkları görmezden gelen ve yaşla birlikte gelen tüm öznelliği tek kalıba sokan bir uygulamaya dönüşmüştür. "Korunması gereken risk grubu" söylemi üzerinden çocuklaştırmaya zemin hazırlamıştır. Böylece hem aile içinde hem de toplumsal düzeyde yaş ayrımcılığını pekiştiren yeni örüntüler ortaya çıkmıştır. Yaşlı bireylerin pandemi sürecinde karşı karşıya kaldığı çocuklaştırmacı pratikler, aile ilişkileri içinde olduğu kadar toplumsal düzeyde de yaş ayrımcılığını pekiştirir. Bu örüntülerin görünür kılınarak eleştirel biçimde çözümlenmesi, yaşlı bireyleri korunması gereken bir risk grubu olarak görmenin dışında, kendi kararlarını alabilen, deneyim sahibi, özne bireyler olarak yeniden tanımlanması gerekliliğini göstermektedir.

## **2.Pandemi Sürecinde "Dönüşen Ebeveynlik"**

COVID-19 pandemisi, küresel bir sağlık krizi olduğu kadar aile içi rollerin, toplumsal sorumluluk ilişkilerinin yeniden şekillendiği bir geçiş dönemi olmuştur. Bu süreçte dikkat çeken konulardan biri de ebeveynlik rollerinin tersine döndüğü, özellikle yaşlı bireylerin çocukları tarafından koruma altına alındığı ve bu korumanın kimi zaman sınır aşan müdahalelere dönüştüğü durumlardır. Bu durum, saha çalışmasında katılımcıların deneyimleri ve ifadeleriyle somutlaşarak "dönüşen ebeveynlik" kavramsallaştırmasını ortaya çıkarmıştır.

Gündelik hayatın içine yerleşen koruma pratikleri, özellikle İstanbul gibi metropol şehirlerde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam alanlarını ve karar alma süreçlerini belirgin şekilde etkilemiştir. Görüşülen katılımcıların önemli bir bölümü, pandemi döneminde çocukları tarafından evden çıkmamaları yönünde telkinlere ve baskılara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Bu telkinlerin ilk başta sevgi ve kaygı temelli olarak algılandığı, ancak zamanla bireyin kendi bedeni ve yaşamı üzerindeki kontrolünü sorgulamasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Bir katılımcı durumu şöyle

özetlemiştir: “Aşı da olduk, neden hala sadece bize karantina var?” (75, erkek, üniversite). Bu ifade, sağlık politikalarının yaş odaklı biçimde uygulanmasına yönelik bir sorgulama olduğu kadar, bireyin öznelliğini geri kazanma isteğini de yansıtmaktadır. Burada korunmak, artık sadece bedensel bir güvenlik meselesi olarak görünmemektedir. Süreç, bireyin toplumsal özerkliğiyle ilgili bir gerilim alanına dönüşmüştür. Bazı yaşlı bireyler, bu sürecin başlarında çocuklarının iyi niyetli girişimlerini desteklediklerini, hatta zaman zaman bundan duygusal olarak beslendiklerini ifade etse de uzun vadede bu ilişkinin bireyin öznelliği açısından sorunlu bir hal aldığını belirtmişlerdir. Bir başka katılımcı şöyle demektedir: “Küçükken ben ona ‘odandan çıkma, yabancılara güvenme’ derken, şimdi o bana çocuk gibi davranıyor. Gülüştük de buna. Korkuyorlar tabii çocuklar da, ne yapsınlar?” (77, erkek, üniversite). Bu söz, aile içi rollerin nasıl dönüştüğünü, ancak bu dönüşümün aynı zamanda bir kırılma taşıdığını göstermektedir. Gülümseyerek anlatılan bu sahne, aslında bireyin çocuklaştırılmasının duygusal izlerini taşımaktadır.

Pandemi sürecinde yaşlılara getirilen sokağa çıkma yasağının pratikte olduğu kadar sembolik anlamları da vardır. Saha görüşmelerinde bazı katılımcılar bu yasağın kendilerini toplumdan dışlanmış hissettirdiğini açıkça ifade etmişlerdir: “Toplumsal hayattan dışlandığımı, geri planda kaldığımı pandemi süreci içinde sürekli düşündüm.” (75, erkek, üniversite). Bu tür ifadeler, sadece bireysel duyguların dışavurumunu göstermemektedir. Bu söylemler yaşa dayalı kısıtlamaların kültürel anlamını açığa çıkaran antropolojik veriler olarak değerlendirilmelidir.

Pandemide yaşlı bireylerin çoğu, gündelik ihtiyaçlarını karşılamakta çocuklarına ve çevrimiçi sistemlere (çocukları–aracılığıyla çevirim içi alışveriş gibi) daha fazla bağımlı hale gelmiştir; ancak bu bağımlılık ilişkisi, her zaman öznelliğin kaybı anlamına gelmemektedir. Bazı katılımcılar, çocuklarının yardımını sevinçle karşıladıklarını, fakat kendi kararlarını verebilme kabiliyetlerinden ödün vermek istemediklerini dile getirmişlerdir. “Onlara ve onların var olduğunu bilmeye ihtiyacım oldu ama bağımlı olacağıma ilişkin korkum yoktu. “Atlatacağıma inanıyordum” (77, erkek, üniversite). Bu sözlerde, yaşlı bireyin dayanışma ve özerklik arayışı iç içe geçmiştir. Koruma ile kısıtlama arasındaki sınır, tam da bu ikili duygulanım alanında çizilmektedir.

Saha verilerine göre pandemi döneminde dönüşen ebeveynlik biçimleri, yaşlı bireylerin özne olarak konumunu zaman zaman görünmez hale getirmiştir. Yetişkin çocuklar, aile büyüklerini koruma amacıyla geliştirdikleri stratejilerde, istemeden de olsa onların kararlarını gölgede bırakmıştır. Yaşlılık deneyimi böylece daha çok bakım alan bir konuma indirgenmiştir. Bu süreçte yaşlı bireyler kendilerine danışılmadan alınan kararlarla karşı karşıya kalmış, bu dönüşüm onların toplumsal öznellik duygusunu zedeleyen bir deneyim alanına dönüşmüştür. Bu bağlamda pandemi döneminde yaşlı bireylerin deneyimleri, aile içi rollerin yeniden

dağıldığı ve koruma pratiklerinin kimi zaman bireysel sınırları aşarak müdahaleye kadar en gidebilen bir sosyal gerçeklik üretmiştir.

### **3. Öznellik ve Toplumsal Dışlanma Arasında Yaşlılık**

Öznellik, bireyin kendisini, çevresini ve hakikati nasıl deneyimlediğiyle bağlantılı olarak şekillenir (Foucault, 2017: 19). Bu anlamda evrensel ve sabit değil, dönüştürülebilir ve çoğuldur. Foucault'nun öznelliğe dair yaklaşımı, bireyin kendilik deneyiminin, yaşadığı tarihsel ve toplumsal bağlamın biçimlendirdiği hakikat düzenekleri içinden geçtiğini varsayar; ancak bu düzenekler bireyin üzerine kapanan yapılar değildir. Bireyin bu yapılarla olan ilişkisini sorgulayabildiği, dönüştürebildiği açıklık alanlarını da barındırır. Bu nedenle öznellik, bireyin hakikate dair edindiği izler aracılığıyla kendiyi kurduğu ilişkide beliren bir olanaktır (Foucault, 2005: 100). Foucault, bireyin deneyimlediği toplumsal alanların, önceden kurulmuş bilgi ve iktidar düzenekleri aracılığıyla şekillendiğini, ancak bireyin bu düzeneklerle kurduğu ilişkinin edilgen bir uyum değil, dönüştürücü bir bağlama sahip olduğunu vurgular. Böylece bireylerin kurulmuş deneyimlerin öznesi haline geliş sürecinden hareketle, etik olanın sorunsallaştırılmasını mümkün kılar (Foucault, 2012:132-136). Foucault şu soruyu sorar: “Toplumumuzda bir yerlerde, bir özne olarak bize dair, doğru sayılan, hakikat şeklinde dayatılan söylemler dolaşıma girerken, biz bu söylemlere nasıl katılır, kendimizi nasıl kurar ya da dönüştürürüz?” (Foucault, 2017:15). Buradan varılan sonuca göre öznellik, bireyin tarihsel olarak belirli söylemler, iktidar ilişkileri ve etik pratikler içinde kendisiyle kurduğu ilişki aracılığıyla inşa edilen bir varoluş tarzıdır. İktidarın etkisi altında şekillenir ve de bireyin kendi üzerindeki eylemleriyle biçimlenir. Öznellik, bireyin kendi yaşamına dair anlam inşa etme kapasitesini, deneyimlerini ifade edebilme biçimlerini ve toplumsal ilişkilerle kurduğu etkileşimli varoluşu kapsar. Yaşlı bireylerin pandemi sürecindeki deneyimlerini anlamak, bu özneliliğin hangi koşullar altında görünür ya da görünmez hale geldiğini araştırmayı da gerektirir. Alan çalışmasında elde edilen anlatılar, yaşlı bireylerin bedenlen olduğu kadar, anlam dünyalarını da etkileyen bir dışlanma sürecinden geçtiğini göstermektedir.

Sokağa çıkma yasağı gibi uygulamalar, yaşlı bireylerin gündelik hareket alanını daraltmakla kalmamış; onların toplumsal varlıklarını yeniden tanımlayan, çoğu zaman sessiz bir dışlayıcılıkla iç içe geçmiş bir düzen yaratmıştır. Yasaklar, “koruma” gerekçesiyle meşrulaştırılmıştır; fakat katılımcıların çoğu bu durumu basit fiziksel bir kapanma olarak görmemişlerdir. Bu kapanmanın sosyal hayattan el çektilirile anlamına geldiğini vurgulamışlardır. Bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “Toplumdan ayrı kalmak daha çok hasta ediyor insanı.” (69, kadın, üniversite). Bu söylem içerisinde yalnızlık deneyiminin psiko-sosyal kırılmasını barındırmaktadır. Toplumsal bağların zayıflamasıyla bireyin varoluşsal bir biçimde örselendiğini düşündürür. Pandemi sürecinde yaşlı bireyler hem fiziksel olarak hem simgesel olarak ev içi alana hapsedilmiş,

kamusal görünürlükleri kaybolmuştur. Bu durum, yaşlılığın özne konumunu belirleyen gündelik pratiklerin kesintiye uğraması anlamına gelmektedir. Başka bir katılımcının ifadesi, yaşla birlikte gelen, genel geçer dışlama biçimlerine dair örnektir: “65 yaşında olup birbirinden tamamen farklı iki insan olabilirsin bu toplumda. Bu yaştan dolayı bizim toplum dışı hissettirilmemiz kötü oldu.” (Kadın, 69, üniversite). Bu söylem yaşlılığın biyolojik bir eşikten ibaret olmadığını açıkça göstermektedir. Yaşlılık burada ayrımcılığa zemin hazırlayan kültürel bir kategori gibidir. Katılımcının vurguladığı gibi, “65 yaş” etiketi altında tek tipleştirilen bireyler, farklı yaşam öykülerine, bedenlere sahip olabilirler. COVID-19 pandemi döneminde bu farklılıkların dikkate alınmadığı, yaşa dayalı ayrımcılığın yeniden üretildiği anlaşılmaktadır. Yaşlı bireyler tarafından ifade edilen bu toplumsal dışlanma deneyimi (sokağa çıkma kısıtlaması gibi) politik önlemlerle ve aile içi ilişkilerde kendini göstermektedir. Ebeveynlerin “çocuk” gibi görülmesi, onların yaşantılarındaki geçmiş deneyimleri, bilgi birikimleri ve toplumsal katkılarının görünmezleşmesine neden olmuştur. Bir katılımcı bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: “Çocuklarını sürekli uyarıyordu. Aman anne dışarı çıkma sakın.” (89, kadın, üniversite).

Bu ifade, kaybının nasıl bir kontrol biçimine dönüşebildiğine işaret eder. Bu minvalde toplumsal ilişki dinamiklerinin hangi noktalarda değiştiğine işaret verir. Bu uyarılar, her ne kadar koruyucu bir refleks gibi sunulsa da zaman içinde yaşlı bireyin kendi öznenliğini ortaya koymasına engel olan söylemsel sınırlar üretmiştir. “Korunması gereken” birey söylemi, yaşlılığı pasif, edilgen ve toplumsal eylem kapasitesi olmayan bir konuma yerleştirmiştir. Bu durum, yaşlı bireylerin, aile içinde ve toplum düzeyinde karar alma süreçlerinden dışlanmasına neden olmuştur.

Yaşlı bireylerin pandemi sürecindeki dışlanma deneyimleri, o döneme özgü bir kırılma deneyimi olarak kalmamaktadır. Yaşlılığın kültürel ve toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini, hangi sınırlarla çevrelendiğini, hangi değerlerle meşrulaştırıldığını anlamak için önemli bir etnografik alan olarak değerlendirilmelidir. Yaşlılık deneyimi burada, koşulsuz bir yaşam evresi olarak görülmekten uzaklaşır. Bu bağlamda yaşlılık deneyimi, toplumla kurulan ilişkiselliğin biçim değiştirdiği, aidiyetin ve öznenliğin yeniden müzakere edildiği bir eşiktir.

#### **4.Yaşlılığın Kültürel Temsilleri ve Çocuklaştırma Pratikleri**

Antropolojik bakış açısından yaşlılığı kronolojik bir yaş dilimi olarak değerlendirmek olanaklı değildir. Yaşlılık, toplumun değer sistemleri içinde anlam yüklenen, çeşitli imgeler ve pratiklerle temsil edilen bir deneyim biçimidir. Bu temsiller, modern dönemde çoğu zaman yaşlı bireyleri edilgen, yardıma muhtaç ve karar verme yetisinden yoksun figürler olarak inşa eder. Pandemi sürecinde ise bu temsiller ve yaşlı ayrımcılığı, günlük yaşamın içinde daha görünür hale gelmiştir. Yaşlı bireylerin çocuklaştırılması yönünde artan eğilimler, yaşlılık deneyimini daha da karmaşıklştırmıştır. Çocuklaştırma, yaşlı bireyin birey olma kapasitesinin -iyi niyetli- söylemlerle

askıya alınmasıdır. Bu pratik, özneye kurulan ilişkide onun geçmiş yaşam deneyimini, toplumsal katkısını ve düşünsel birikimini geçersizleştirir. Pandemi sürecinde çocukların ebeveynlerine yönelik “aman anne/baba dışarı çıkma”, “başkalarıyla fazla iletişim kurma” gibi tekrar eden uyarıları, basitçe kaygı temelli tepkiler olarak değerlendirilemez. Bu durum, yaşlı bireyin öznelığının nasıl dönüştürüldüğünün de birer göstergesidir. Bu dilsel pratikler, yaşlı bireyin bireysel tercihlerini tanımak yerine, onun adına alınmış kararlarla kurulan bir denetim ilişkisinin parçası haline gelir.

Yaşlıları çocuklaştırma pratikleri, yaşlı bireylerin toplumsal temsillerinde hangi anlamlarla ilişkilendirildiklerini çözümlemek açısından önemlidir. Bu pratikler, yaşlı bireyleri karar veremeyen, kendi ihtiyaçlarını belirleyemeyen, korunmaya muhtaç varlıklar olarak kodlar. Oysa yaşlı bireyler, birçok durumda kendi yaşamlarının sorumluluğunu almaya devam etmekte, gündelik ihtiyaçlarını bağımsız biçimde karşılamaktadır. Fakat kamusal söylemde ve aile içi etkileşimlerde bu farklılıklar çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Yaşlılık tek tipleştirilmiş ve edilgen bir dönem olarak tasvir edilmektedir.

Görüşmelerden birinde bir katılımcı şöyle demektedir: “Ben kendi işlerimi hallettim, ne zaman ihtiyaç duysam çocuklarım destek oldular ama ben çocuk değilim ki. Onların beni böyle görmesini istemem.” (Kadın, 69, üniversite). Bu ifade, yardım alma ve bağımsızlık arasında kurulan öznellik dengesine işaret eder. Yaşlı bireylere yardım edilebilir ama bu onların fail olarak konumlarını yitirmeleri anlamına gelmemelidir. Yardım, bir bağımlılık ilişkisi doğurmak zorunda değildir; ancak yine de yardım etme pratiği, karşı tarafın özneliğini tanımadan yapıldığında, çocuklaştırıcı ve dışlayıcı/yaş ayrımcı bir anlam kazanabilir.

Çocuklaştırma pratikleri, toplumsal ve simgesel düzeyde işlemiştir. Pandemi süresince yalnızca 65 yaş üstündeki bireylerin sokağa çıkmalarının yasaklanması, yaşlı bireylerin koruma altına alınması gereken zayıf bir grup olarak görülmesini pekiştirmiştir. Bu türden uygulamalar, yaşlı bireylerin öznelliklerini kamusal alanda da zedeleyen politik söylemlerin parçası haline gelmiştir. Yaşlılık burada, kendi adına konuşamayan, karar veremeyen bir duruma indirgenmiştir. Oysa yaşlı bireylerin çoğu, karar alma sürecine katılma isteğiyle kendi yaşantılarını sürdürmektedir.

Yaşlılığa ilişkin temsiller, sadece biyolojik değişimlere yapılan atıflarla açıklanamaz. Bedenin dönüşümüne yüklenen anlamlar, bireyin yer aldığı sosyal ilişkiler ağı içinde şekillenir. Bu anlamda, yaşlı bireylerin çocuk gibi algılanması, yüzeysel bir benzetmenin ötesine geçerek, yaşam deneyimlerinin, birikimlerinin ve karar alma yetilerinin görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Böyle bir yaklaşım, yaşlı bireyin özne olarak konumunu zayıflatır; onu edilgenleştirir ve sembolik olarak çocuklaştırılmış bir figüre indirger. Çocuklaştırma pratikleri, yaşlı bireylerin kendi yaşamlarına dair söz söyleme haklarını sınırlandıran, kültürel olarak

içselleştirilmiş ve kriz dönemlerinde daha da keskinleşen bir dışlayıcı söylem biçimidir.

### **Sonuç**

Çalışma, COVID-19 pandemisinin olağanüstü koşullarında yaşlı bireylerle kurulan ilişkilerin, özellikle aile içindeki roller bağlamında önemli bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. Bu dönüşüm, kamusal sağlık önlemleri kadar, kültürel temsillerin ve gündelik pratiklerin içeriği bakımından da yaşlı bireyin öznelliğini doğrudan etkilemiştir. Pandemi süreci, yaşlı bireylerin toplumdaki yerlerini ve birey olarak değerlerini yeniden düşünmeye zorlayan bir kültürel kırılma eşiği işlevi görmüştür. Bu bağlamda “dönüşen ebeveynlik” kavramı, aile içi rollerin basitçe yeniden dağıtılmasının ötesine geçerek, yaşlı bireylerin karar veren, fail ve özne konumlarını yeniden sorgulayıp tanımlayan daha kapsamlı bir sosyokültürel dönüşüme işaret etmektedir

Alan bulgularına göre yaşlı bireyler salgın sürecinde biyolojik kırılganlıkları üzerinden tanımlanırken bireysel farklılıkları dikkate alınmamıştır. Yaşlı bireyler “risk grubu” etiketi altında tek tipleştirilmişlerdir. Bu tek tipleştirme, kamu politikalarında ve de aile içindeki gündelik ilişkilerde benzer etkiler yaratmıştır. Sokağa çıkma yasaklarının sadece 65 yaş üstü bireylere uygulanması, yaşlıların toplumdan çekilmesi gereken, korunması elzem bir grup olarak görülmelerinin yanı sıra, karar veremez bir grup olarak temsil edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu temsil biçimi, yaşlı bireylerin öznelliklerinin sınırlandırıldığı, kendi yaşamları hakkında karar alma haklarının askıya alındığı bir kısıtlılık dönemini beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, yaşlı bireylerin anlatıları, bu dışlayıcı/yaş ayrımcı temsil biçimlerine karşı öznelliklerini koruma çabalarını da görünür kılmaktadır. “Biz kendimizi korumayı bilmiyor muyuz?” ya da “Aşı olduk, neden hala sadece bize karantina?” gibi ifadeler salt tepkisellik barındırmamaktadır. Yaşlı bireyin, kendi yaşamına ilişkin karar alma hakkını yeniden talep ettiği bir etik müdahaleyi de içinde barındırmaktadır. Foucault’nun “etik olanın sorunsallaştırılması” bağlamında bireyin kendisiyle kurduğu ilişki biçimi, bu söylemlerde somutluk kazanır. Birey, kendisini belirleyen koşullar altında, bu koşullarla yeniden ilişkilenererek öznelliğini dönüştürme olanağını ifade eder. Pandemi sürecindeki yaşlı bireylerin kimi anlatıları, bu açıklığın izlerini taşır.

Yaşlı bireyleri çocuk gibi görmek, onların öznelliklerinin görünmezleşmesine neden olmuştur. Bu dönemde yardım pratikleri ise çoğu zaman bireysel iradeyi askıya alan müdahalelere dönüşmüştür. Oysa bu çalışmada yer verilen anlatılar, yaşlı bireylerin sadece yardım alan konumda olmadığını, yardımın niteliğini sorgulayan, ilişkilerin yönünü tartışmaya açan, öznelliklerini yeniden kurmaya çalışan aktörler olduğunu da ortaya koymuştur. Bu anlamda yaşlılık, edilgen bir durum olmak yerine, toplumsal ilişkilerin içinde yeniden kurulan ve müzakere içeren bir öznellik alanıdır.

Antropolojik olarak bu çalışma, yaşlı bireylerin pandemi sürecinde maruz kaldıkları çocuklaştırıcı pratiklerin, salt sağlıkla ilgili olmadığını göstermektedir. Bu pratiklerin yaşlılığa dair kültürel değerlerle ve aile içi rollerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Dönüşen ebeveynlik, bu değerlerin kriz zamanlarında nasıl yeniden üretildiğini, hangi temsiller üzerinden meşrulaştırıldığını ve birey öznelliğini nasıl dönüştürdüğünü anlamak açısından kıymetlidir.

Nihayetinde COVID-19 pandemi süreci yaşlı bireylerin yaşamında geçici bir kriz değil, kalıcı izler bırakabilecek simgesel ve ilişkisel dönüşümlere neden olmuştur. Bu dönüşüm, yaşlı bireylerin öznelliğine ve toplumun yaşlılığa atfettiği anlamlara dair daha genel bir sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Ayrıca bu çalışma, yaşlanmaya dair etik ve kültürel dönüşümün kriz anlarında ortaya çıkacak tepkilerle sağlanılmaya çalışılmasının yetersiz olduğunu savunmaktadır. Bu dönüşümün, gündelik yaşamın sürekliliği içinde ve toplumsal ilişkilerin özenle yeniden örülmesiyle mümkün olabileceği ileri sürülmektedir.

### KAYNAKÇA

- Aça, M. (2019). Toplumsal değerlerle normların öğretilip hatırlatılmasında Barış Manço'nun rolü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(26), 286–291.
- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık*, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Ayalon, L. (2020). There is nothing new under the sun: Ageism and intergenerational tension in the age of the Covid-19 Outbreak. *International Psychogeriatrics*, 32(10), 1221- 1224.
- Bayoğlu, A. S. (2011). Yaşlanma sürecinde sosyal dışlanmaya karşı güçlendirme temelli sosyal hizmet müdahalesi. *Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı*, (ed.: Y. Özkan), 123–136, İstanbul: Maya Akademi Yayınevi.
- Beauvoir, S. de. (1970). *Yaşlılık – İlk çağı* (çev.: O. Canberk - E. Canberk), İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Bulut, M. (2013). Kültürel bağlamda yetişkinlik ve yaşlılık. *Yetişkinlik ve Yaşlılık: Gelişimi ve Psikolojisi*, (ed.: H. Bacanlı - Ş. Işık Terzi), (395–416). İstanbul: Açılım Kitap.
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4 Part 1), 243–246.
- Coole, D. (2012). Reconstructing the elderly: A critical analysis of pensions and population policies in an era of demographic ageing. *Contemporary Political Theory*, 11(1), 41–67.
- Çataloğlu, S. (2018). Yaşlılık, değer ve teknoloji. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 27–35.
- Çataloğlu, S. (2024). *Yaşlı yetişkinlerin gündelik yaşam pratiklerinde yaşa dayalı ayrımcılığın izleri: İstanbul, Kadıköy örneği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Estes, C. L. vd. (2003). *Social theory, social policy and ageing: A critical introduction*. London: Open University Press.
- Foucault, M. (2005). *Seçme yazılar 2: Özne ve iktidar*. (çev.: Işıl Ergüden-Osman Akınhay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *Cinselliğin tarihi: Bilme istenci*. (çev.: Hülya Uğur Tanrıöver), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2017). *Hermenötiğin kökeni*. (çev.: Ş. Çiltaş Solmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2005) *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Löckenhoff, C. E. vd. (2009). Perceptions of aging across 26 cultures and their culture-level associates. *Psychology and Aging*, 24(4), 941–954.
- Mayer, S. E. (2003). What is a “disadvantaged group”? Effective Communities Project.
- Nussbaum, M. C. (2000). *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. C. (2007). *Frontiers of justice: Disability, Nationality, Species Membership*. London: Harvard University Press.
- Nussbaum, M. C. (2011). Capabilities, entitlements, rights: Supplementation and critique. *Journal of Human Development and Capabilities*, 12(1), 23–37.
- Palmore, E. (1999). *Ageism: Positive and negative*. 2nd ed., NY: Springer.
- Powell, J. L. (2010). *Social welfare, aging, and social theory*. Oxfordshire: Routledge.
- Tunçay, G. Y. (2020). Ageism in society. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 3(1), 1–5.
- Vargün, B. (2022). Kırsalda yaşlılık: Ardahan ili örneği. *Antropoloji*, 43, 70-79.
- Walsh, K. vd. (2015). Introduction: Social policy and ageing through austerity. *Ageing Through Austerity: Critical Perspectives from Ireland*. (eds.: K. Walsh vd.), 1–16, Bristol: Policy Press.

### Extended Summary

The COVID-19 pandemic constituted not only a global health crisis but also a profound socio-cultural rupture that reshaped everyday life, ethical priorities, and intergenerational relations. Older adults were rapidly positioned as a homogeneous “risk group,” primarily through biomedical and policy-driven discourses that framed them as vulnerable, dependent, and in need of protection. This study examines how such protective approaches, particularly within family relations, transformed parent–child roles and affected the subjectivity of older adults. The central research question guiding this study is: How did pandemic-related protective practices toward older adults transform intergenerational relations and reshape older adults’ subjectivity? More specifically, the study investigates how care-oriented interventions turned into controlling and infantilizing practices, and how older individuals interpreted and negotiated these changes. The concept of “transforming parenting” is introduced to describe the reversal of roles in which adult children increasingly assumed parental authority over their aging parents. By focusing on lived experiences, the study aims to contribute to anthropological debates on aging, subjectivity, and ageism during times of crisis.

The literature review draws on interdisciplinary sources from anthropology ve gerontology. Relevant studies were identified through academic databases and key works on ageism, aging policies, and cultural constructions of old age. Existing research highlights that older adults

are frequently represented through deficit-oriented narratives emphasizing dependency, social burden, and decline. During crises, such representations tend to intensify, reinforcing age-based discrimination. Scholars such as Beauvoir, Butler, and Ayalon have shown that ageism operates not only through exclusion but also through forms of care. Philosophical approaches, particularly Nussbaum's capabilities framework, emphasize that dependency does not negate ethical agency or decision-making rights. However, the literature largely lacks ethnographic accounts that examine how these dynamics unfold within everyday family relations during the pandemic. This study addresses this gap by providing an interpretive, field-based analysis of how protective discourses translated into micro-level practices that reshaped older adults' autonomy and social positioning.

This research is a qualitative, ethnographic study grounded in an interpretive (hermeneutic) paradigm. Fieldwork was conducted between 2020 and 2023 in the Kadıköy district of Istanbul. The study population consists of university-educated individuals aged 65 and over. A total of 40 participants were included, with attention to gender balance and socio-cultural homogeneity to ensure analytical depth rather than statistical representativeness. Data were collected through semi-structured, in-depth interviews and participant observation. The interviews focused on participants' pandemic experiences, family relations, decision-making processes, and perceptions of autonomy and control. The data were analyzed qualitatively, emphasizing narrative patterns, recurring themes, and meaning-making processes related to subjectivity, care, and age-based restrictions.

The findings reveal that pandemic-related protective practices frequently exceeded medical necessity and evolved into controlling mechanisms that constrained older adults' autonomy. Participants reported being discouraged or prevented from leaving their homes, making daily decisions, or maintaining social interactions, often without their consent. While these practices were framed as care, they produced feelings of infantilization, exclusion, and symbolic confinement. The concept of "transforming parenting" captures this relational shift, wherein adult children adopted authoritative roles, repositioning older parents as passive recipients of care. However, the findings also show that older adults actively questioned and resisted these representations. Statements such as "Don't we know how to protect ourselves?" reflect ongoing efforts to reclaim ethical agency and subjectivity.

In conclusion, the study argues that the COVID-19 pandemic functioned as a critical moment that intensified pre-existing ageist assumptions and redefined aging through control-oriented care practices. Anthropologically, aging emerges not as a fixed biological stage but as a culturally negotiated and relational process. Recognizing older adults as autonomous subjects rather than merely protected bodies is essential for developing ethical, inclusive, and dignity-centered approaches to aging, both in times of crisis and beyond.

*"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":*

**İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate:** Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Başkanlığı Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu. Tarih ve Sayı: 01.04.2021, 87415./ Ankara University Rectorate Ethics Committee Presidency Social Sciences Sub-Ethics Committee. Date and Number: April 1, 2021, 87415.

**Finansman/Funding:** Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./No support was received from any institution or organization for this article.

**Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI:** Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır./GenAI was not used in this article.

**Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledment:** Destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır./ There is no statement of support or gratitude.

**Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests:** Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.

**Yazarın Notu/Aauthor's Note:** Yazarın bir notu yoktur./ There is no author's note.

**Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions:** Makale tek yazarlıdır./ The article has a single author.